

3. Волянчук Н. В. Суб'єктна активність особистості / Н. В. Волянчук // Вісник Пед. ун-ту: Питання психол. Наук, 2007. – Вип. 20. – С. 48-52.
4. Гончарова Л. А. Розвиток громадянської самосвідомості та творчої активності людей зрілого віку: навч. посібник/ Л. А. Гончарова, О. М. Лукашевич – Київ: Вид-во КУТЕП, 2015. – 89 с.

Степаненко Дмитро

кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри готельно-ресторанної справи та системного аналізу МІДМУ "КПУ"

Копилова Тетяна

старший викладач кафедри екології та зоології МДПУ ім. Б.Хмельницького

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИЩІЙ ОСВІТІ

Процес впорядкування суспільної системи цілком доречно розглядати через інституціоналізацію. До останнього часу інституціоналізація та інституційне середовище не були предметом спеціальних досліджень і розглядалися лише в контексті завдань, пов'язаних із вивченням питань розвитку політичної системи та політичних процесів. Проте прискорення розвитку соціальних процесів являється серйозним фактором, який підвищує значимість інституційної складової. Інституціональні зміни дедалі частіше стають предметом спеціальних досліджень, що провадяться не тільки на макро- чи мезорівнях [Довгань, 2008].

На сьогоднішній день особливо актуальною проблемою являється становлення єдиного освітнього простору в регіонах країн з трансформаційною та ринковою економікою. Тому протягом останнього часу в світі розвивається процес формування інформаційного суспільства.

Один із авторів теорій інформаційного суспільства О. Тоффлер у своїх роботах визначає суспільство як інформаційне, оскільки об'єм і рух інформації в ньому суттєво зростають, що призводить до децентралізації, дестантартизації, демасифікації. Також він визначає інформаційне суспільство як таке, у якому визначальну роль у суспільному розвитку відіграє фактор знання і сфера знання (освіта, наука, технології, національні стратегічні концепції, мова, загальні знання про інші культури, культурне й ідеологічне розуміння світу, багатоманітність комунікаційних каналів, спектр нових ідей, інновацій) [Тоффлер, 2004].

В останній час все більше уваги приділяється розвитку обчислювальної та інформаційної мережі, що являється унікальним симбіозом комп'ютерів і комунікацій.

Освіта в інформаційному суспільстві – це, насамперед, середовище інформаційного обміну. Отже, такий обмін передбачає не лише засвоєння, але й передачу та генерування нової інформації в обмін на отриману, і продукування знань.

Вищій освіті належить провідне місце серед факторів економічного розвитку суспільства.

Основними чинниками економічного зростання в інформаційному суспільстві являються інвестиції в освіту, кількість і якість людських ресурсів, зайнятих у галузях знання, розширення доступу компаній до венчурного капіталу, розвиток інформаційно - комп'ютерних технологій. В зв'язку з цим провідні країни надають все більшого значення регуляторним і політичним заходам з розвитку освітнього потенціалу (людського капіталу) і знань як основи конкурентоспроможності країни.

Тому, у новому розумінні знання розглядаються як корисна сила, засіб досягнення економічних і соціальних результатів [Комарова, 2011].

Динамічний розвиток глобалізаційних процесів в науці, освіті та інформатизації суспільства вимагають забезпечити адекватність освіти змінам, що відбуваються в природі і суспільстві, усьому навколишньому середовищі людини, зростаючому обсязі інформації, стрімкому розвитку нових інформаційних технологій. Значний ефект у цій галузі може бути досягнутий завдяки застосуванню сучасних інформаційних засобів. Тому з'явилася гостра потреба у підходах до розробки новітніх інформаційних технологій та засобів.

Відомо, що в цих умовах традиційна система педагогічної освіти не може залишатися незмінною. Вона потребує модернізації, адже, (у визначеному сенсі) всі педагогічні технології являються інформаційними, бо навчально-виховний процес неможливий без обміну інформацією між педагогом та тим, який навчається. Однак, у сучасному розумінні інформаційна технологія навчання – це педагогічна технологія, що застосовує спеціальні способи, програмні та технічні засоби (кіно, аудіо- та відеотехніку, комп'ютери, телекомунікаційні мережі) для роботи з інформацією. І сенс інформатизації освіти заключається у створенні як для педагогів, так і для тих, хто навчається, сприятливих умов для вільного доступу до культурної, навчальної та наукової інформації [Трайнёв, 2004].

Таким чином, інформаційно-комп'ютерні технології дають можливість освіті відповідати глобальним тенденціям розвитку і адаптуватися до швидкозмінних умов існування сучасного світу.

Людська цивілізація на межі тисячоліть вступила в еру інформації. Світовою системою комп'ютерних комунікацій щодня користуються сотні мільйонів людей. Інформація стає вирішальним чинником у багатьох галузях народного господарства. Саме вона є продуктом наукової та дослідницької діяльності, необхідним компонентом у ході наукових досліджень. Зростає потреба у засобах структурування,

накопичення, зберігання, пошуку та передачі інформації - задоволення саме цих потреб і є метою створення та розвитку інформаційних мереж. У прагненні до сумісного використання ресурсів обчислювальних та інформаційних центрів (бібліотек, програм, криміналістичних обліків) виникає необхідність її включення до світових інформаційних мереж. У цих умовах стає все важче, а інколи просто неможливо, отримувати необхідну інформацію, якщо не володієш потужними можливостями, що надаються інформаційними мережами світу. Щоб прямувати в ногу з часом, необхідно включатись у глобальні комп'ютерні мережі та уміло користуватися всіма їх привілеями. [Мельник, 2005].

З кожним днем активніше розвиваються сучасні інформаційні технології і в Україні.

Сьогодні світ все більше використовує науково - інформаційні технології, тому і українська система вищої освіти не може залишатися осторонь від цих глобальних світових тенденцій, які спричинюють два важливі наслідки: нині розвиток людини, особистості, як ніколи раніше, стає важливим показником і виміром прогресу будь-якої країни; головним чинником у розвитку країни стає розвиток індивідуальності.

Застосування комп'ютерної методології у навчанні орієнтовано в першу чергу на інтеграцію усіх видів навчальної діяльності і підготовку суб'єктів освітнього процесу до життєдіяльності в умовах інформаційного суспільства. В даний час у розвитку процесу інформатизації вищої освіти виявляються наступні тенденції :

- формування системи безперервної освіти як універсальної форми діяльності, спрямованої на постійний розвиток особистості протягом усього життя;
- створення єдиного інформаційного освітнього простору;
- активне впровадження нових засобів і методів навчання, орієнтованих на використання інформаційних технологій;
- синтез засобів і методів традиційної і комп'ютерної освіти;
- створення системи випереджувальної освіти [Ткаченко, Фісенко, 2009].

Науковцями доведено провідну роль інноваційно-освітньої сфери у формуванні та розвитку нової економіки, у якій знання перетворюються в глобальний ресурс і яка пред'являє високі вимоги до рівня кваліфікації робочої сили. Наголошено на необхідності посилення фундаментальних досліджень, забезпечення розширеного відтворення робочої сили, одним із проявів якого є підготовка і перепідготовка кадрів. Стійкий розвиток економіки, що базується на знаннях, потребує щорічних інвестицій в освіту та її модернізацію. Обґрунтовано важливість залучення для цього приватних інвестицій, що дозволить сформуванню ефективної освітньої траєкторії, визначити перспективні напрями стратегічних змін, які відображують випереджувальні потреби економіки та суспільства у знаннях. Окреслено шляхи модернізації освіти, які передбачають активне впровадження інноваційних освітніх

технологій. Наголошено на необхідності забезпечення стратегічного планування розвитку освіти, що сприятиме підвищенню якості підготовки кадрів, затребуваних ринком праці.

Основою розвитку економіки в цілому і нової, зокрема, є людина. В умовах зростання вимог до якості робочої сили зростає рівень освіти щодо її (якості) забезпечення. Не дивно, що підвищенню освітнього рівня населення у високорозвинутих країнах приділяють велику увагу. Нині багато країн (Німеччина, США, Японія та інші) впроваджують загальну вищу освіту, що, безперечно, сприятиме підвищенню інтелектуального потенціалу країни — одного з основних виробничих факторів. За даними Світового банку, в 192 країнах світу на частку людського капіталу припадає в середньому 64% загального багатства, фізичного — 16, природного — 20%. Світ визнає, що у XXI ст. багатство вимірюватимуть не природними ресурсами, а людським потенціалом, енергією людського капіталу [Данилишин, Куценко, 2010].

Визнання освіти провідною складовою економіки знань відображено в підходах до визначення індексу економіки знань та індексу знань, застосовуваних Світовим банком в межах програми "Знання для розвитку". В даній програмі побудовано індекси, що дозволяють оцінювати готовність країни до переходу на модель розвитку, заснованої на знаннях.

Індекс економіки знань (ІЕЗ) – це середнє значення з чотирьох індексів: індексу економічного та інституційного режиму, індексу освіти, індексу інновацій та індексу інформаційних технологій і комунікацій (ІКТ), при чому середня величина з трьох останніх індексів є Індексом знань – комплексний економічний показник, який розраховується для оцінки здатності країни створювати, приймати і поширювати знання (рис. 1)

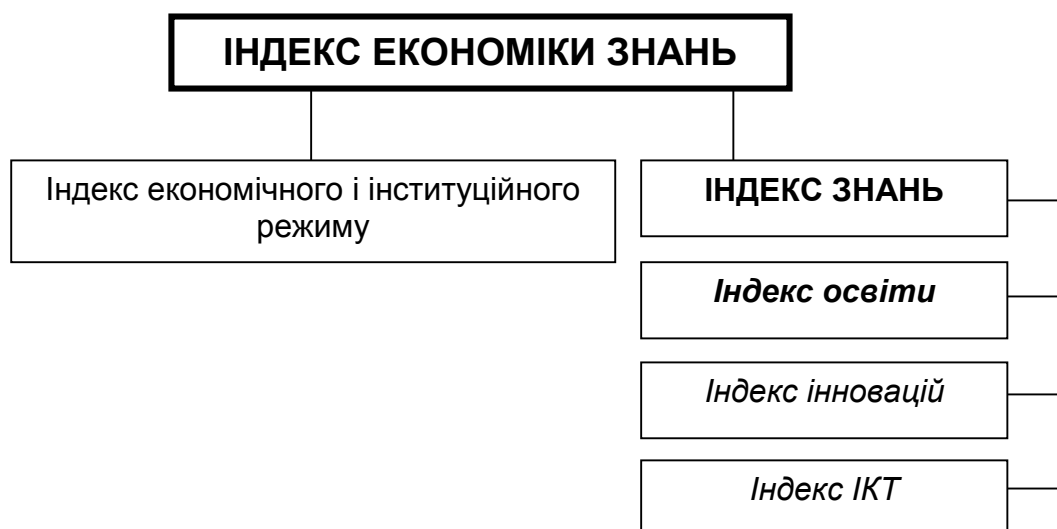

Рис. 1. Структура індексу економіки знань [Knowledge Assessment Methodology, 2012].

Аналіз даних, представлених у табл. 1, дозволяє зробити висновок, що за індексом економіки знань та індексом знань в рейтингу країн світу провідні позиції займають: Данія, Швеція, Фінляндія, Ісландія. Україна посідає лише 49 місце в цьому рейтингу і має достатньо високі можливості щодо побудови економіки, заснованої на знаннях. Адже, незважаючи на низькі значення індексів інституціонального режиму (4,33), інновацій (5,86), інформаційної структури (4,34), вона має досить високе значення індексу освіти (7,66).

Таблиця 1

Індекси знань (ІЗ) та економіки знань (ІЕЗ), їх складові для окремих країн та груп країн світу у 2004-2005рр.

[Геєць, Александрова, Бажал та ін., 2007]

РАНГ	КРАЇНИ І РЕГІОНИ	ІЕЗ	ІЗ	ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ РЕЖИМ ЕКОНОМІКИ	ІННОВАЦІЇ	ОСВІТА	ІНФОРМАЦІЙНА СТРУКТУРА
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Данія	9,23	9,37	8,82	9,42	9,20	9,48
2	Швеція	9,22	9,49	8,41	9,72	8,98	9,77
3	Фінляндія	9,12	9,24	8,79	9,71	9,16	8,84
4	Ісландія	8,83	9,03	8,25	9,07	8,78	9,24
5	Норвегія	8,80	8,89	8,54	8,86	9,21	8,58
6	США	8,74	8,90	8,26	9,42	8,38	8,91
7	Австралія	8,74	9,02	7,89	8,82	9,15	9,11
8	Нідерланди	8,73	8,80	8,51	8,63	8,67	9,08
9	Канада	8,68	8,73	8,51	9,05	8,52	8,63
10	Велика Британія	8,67	8,77	8,36	8,62	8,44	9,25
21	Естонія	8,13	8,31	7,58	8,97	6,95	8,99
43	Росія	6,98	7,07	2,70	7,52	7,71	5,98
49	Україна	5,55	5,95	4,33	5,86	7,66	4,34
	Розвинені країни Океанії	8,69	8,91	8,02	8,78	9,10	8,86
	Група країн G7	8,50	8,66	8,01	8,90	8,43	8,66
	Східна Європа	8,32	8,52	7,75	8,77	8,16	8,62

Аналізуючи праці вітчизняних та закордонних науковців з цієї проблеми [Thomas F. Nelson Laird, George D. Kuh, 2005; Yusuf, Mudasiru Olalere, 2005; Gilly Salmon, 2005; Charles Buabeng-Andoh, 2012; Charles R. Graham Wendy Woodfield J. Buckley Harrison, 2013; Bill Johnston, Sheila Webber, 2003] та узагальнюючи отримані ними результати, можна констатувати такі факти: навчальні заклади докладають значні зусилля, щоб навчити студентів продуктивно використовувати інформаційні технології, просліджується сильний позитивний взаємозв'язок між використанням інформаційних технологій у навчальних цілях та результатами освіти, окремі сфери залучення інформаційних технологій можна розглядати як форми залучення в себе і себе.

Використання інформаційних технологій позитивно впливає на наступні фактори: рівень самооцінки, у цілому на освіту, розвиток особистості та інтелектуальний розвиток. Безумовно, ІКТ позитивно впливає на якісні показники та дослідження в традиційних та дистанційних навчальних закладах. ІКТ можуть підвищити зацікавленість у процесі отримання знань через їх динамічний, інтерактивний характер, зміст. Це може забезпечити реальні можливості для індивідуального навчання. Інформація і технології зв'язку мають потенціал для прискорення, збагачення та поглиблення навичок, мотивації та залучення студентів до навчання, допомоги у пов'язуванні освітнього досвіду з практикою роботи, сприяння радикальним змінам в освітній діяльності і забезпечуванні можливості для зв'язку між освітою та світом. Інформаційні та комунікаційні технології можуть зробити освіту більш ефективною та продуктивною.

Для того, щоб підсилити потенціал ІКТ, більшість народів світу розвинули національну політику інформаційних та комунікаційних технологій, яка слугуватиме основою інтеграції ІКТ у всіх аспектах суспільства.

Для розвитку вищої освіти в інформаційному суспільстві. становляться перепонами наступні фактори: відсутність навичок ІКТ викладачів, відсутність педагогічної підготовки викладачів та відповідного освітнього програмного забезпечення, жорстка структура традиційних систем освіти, обмежувальні навчальні програми, слабка підготовка студентів і високий рівень комерціалізації ВУЗів, зниження престижу фахівця. У дійсний час здобуття вищої освіти не гарантує працевлаштування і стабільної зарплатні.

Для отримання ефективності навчання нині у всьому світі окрім застосування інформаційних технологій обговорюється і місце інформаційної грамотності у навчальній програмі вищої освіти. Доведено, що інформаційна грамотність може бути самостійною як предмет вивчення з відповідними методами навчання. Доведено ствердження, що університети повинні прийняти політику стати інформаційно грамотними, щоб керувати інформаційним суспільством.

Існує тенденція до обмеження інформаційної грамотності вузькими "бібліотечними навичками" або ІТ-програмами, або зосередженні уваги на грамотності в області ІТ. Однак, інформаційна грамотність більш позитивно сприймається як відповідь на культурні, соціальні та економічні події пов'язані з інформаційним суспільством.

Науковці відзначають наслідки все більшої залежності безперервного навчання від інформації. Інформаційна грамотність стала одним з п'яти ключових елементів у профілі навчання протягом усього життя. Стверджується, що саме цей цілісний погляд є більш доречним у вищій освіті і, здається, вчасно вводити предмет щодо інформаційної грамотності в навчальні плани освітніх закладів.

Як результат досліджень були запропоновані моделі інформаційно-грамотного студента (рис. 2) та інформаційно-грамотного університету (рис. 3) [Bill Johnston, Sheila Webber, 2003]

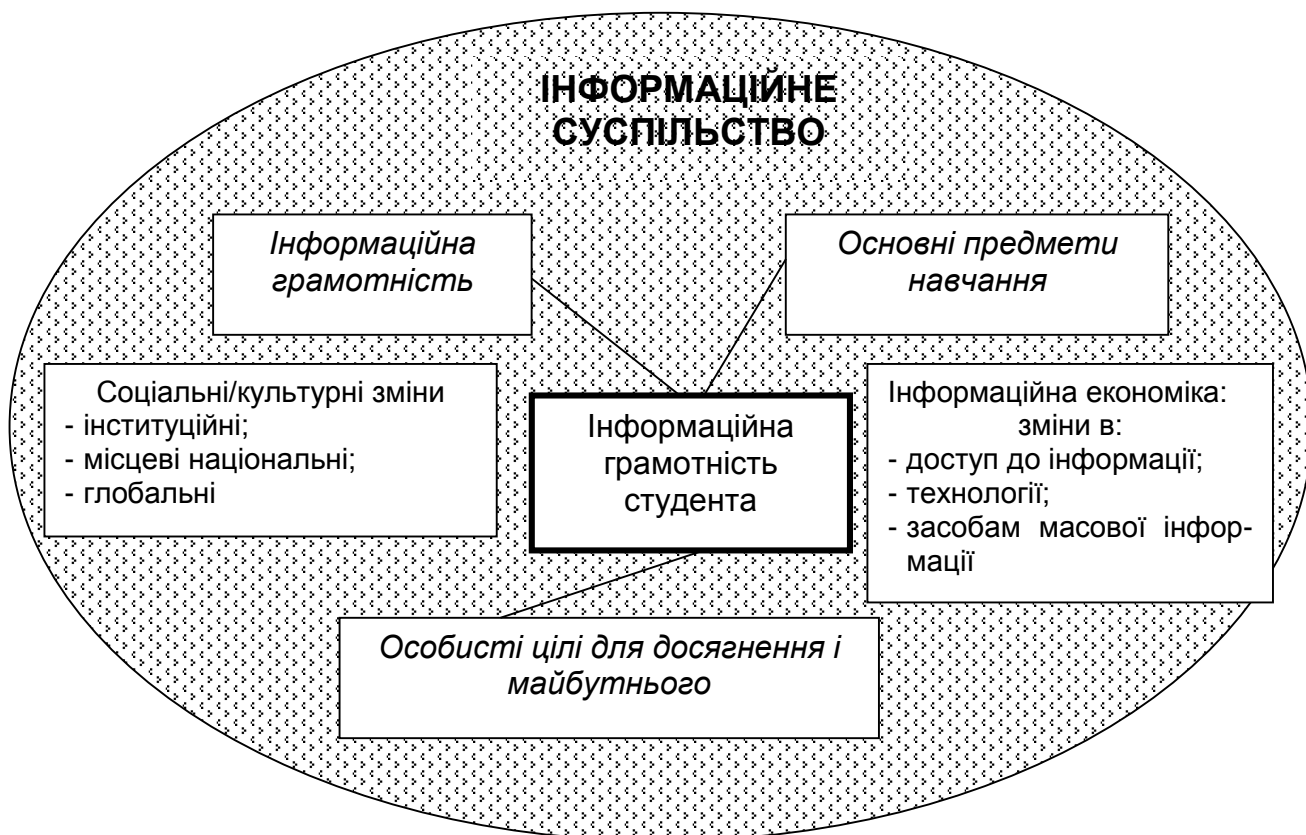

Рис. 2. Інформаційно грамотний студент в мінливому інформаційному суспільстві [Bill Johnston, Sheila Webber, 2003]

Для того, щоб повністю реалізувати цінність цього підходу як відповідь навчального плану на інформаційне суспільство та економіку знань, освітні організації повинні переосмислити власні структури та відповідно перенаправляти діяльність. Ці моделі вимагають, щоб всі члени університету - адміністратори, науковці та дослідники, а також студенти стали інформаційно грамотними. Виникає необхідність введення інформаційної грамотності на робочому місці на всіх рівнях.

Для досягнення інформаційної грамотності необхідне стратегічне переосмислення, яке впливає на планування, ресурси, розподіл та управління системами.

Рис. 3. Інформаційно грамотний університет
[Bill Johnston, Sheila Webber, 2003]

Аналізуючи та узагальнюючи вищенаведений матеріал, можна зробити наступні висновки:

1. Прискорення розвитку соціальних процесів являється серйозним фактором, який підвищує значимість інституційної складової.

2. Протягом останнього часу в світі інформаційного суспільства розвивається процес формування, у якому визначальну роль відіграє фактор знання і сфери знання.

3. Освіта в інформаційному суспільстві – це, насамперед, середовище інформаційного обміну, який передбачає не лише засвоєння, але й передачу та генерування нової інформації в обмін на отриману, і, що найголовніше, продукування знань.

4. У сучасному суспільстві знання розглядаються як корисна сила, засіб досягнення економічних і соціальних результатів.

5. Інформаційно-комп'ютерні технології дають можливість освіті відповідати глобальним тенденціям розвитку і адаптуватися до швидкозмінних умов існування сучасного світу.

6. Застосування комп'ютерної методології у навчанні орієнтовано в першу чергу на інтеграцію усіх видів навчальної діяльності і підготовку суб'єктів освітнього процесу до життєдіяльності в умовах інформаційного суспільства.

7. Інноваційно-освітня сфера відіграє вагомий роль у формуванні та розвитку нової економіки, у якій знання перетворюються в глобальний ресурс і яка пред'являє високі вимоги до рівня кваліфікації робочої сили.

8. Для повної реалізації цінності підходу до інформаційної грамотності як відповіді навчального плану на інформаційне суспільство та економіку знань, освітні організації повинні переосмислити власні структури та відповідно перенаправляти свою діяльність.

Список використаних джерел:

Горпинченко, М.В. Роль вищої освіти в інформаційному суспільстві [Текст] / М.В. Горпинченко // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки, вип. 22, ч.1, 2012. – С. 178–184

Данилишин Б.М., Економічні вектори освітнього простору [Текст] / Б.М. Данилишин, В. І. Куценко // Вісник НАН України. – 2010. – №6. – С. 3-13.

Довгань, Л.Є., Малик, І.П. Інституціональні аспекти розвитку інформаційної економіки. – Режим доступу : ela.kri.ua/bitstream/123456789/10622/1/3.pdf – 08.09.2018. – Загол. з екрану.

Ковальов Б.Л. Оцінка рівня розвитку економіки знань регіонів України – Режим доступу : http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/38446/4/Kovalov_Methodological%20approaches%20to%20evaluation%20of%20level%20of%20development%20of%20regions%20of%20Ukraine%20towards%20the%20Knowledge%20Economy.pdf 08.09.2018. – Загол. з екрану.

Комарова О. А. Формування освітнього потенціалу суспільства: методологія, методика, практика [Текст] / О. А. Комарова.– Кіровоград : Центрально-українське видавництво, 2011. – 584 с.

Мельник, І.В. Інформаційні системи та мережі: Навч. посіб. для дистанц. навчання [Текст] / І.В. Мельник. – К.: Ун-т, 2005. – 260 с.

Наука і освіта в умовах інформаційного суспільства: історія та сучасність: тематичний бібліогр. покажчик [Текст] / Д. В. Ткаченко, І. А. Фісенко. – Миколаїв : МДАУ, 2009. – 80 с.

Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України: в 3 т. / [Геєць В. М., Александрова В. П., Бажал Ю. М та ін.]; під ред. В. М. Геєця, В.П. Семиноженка, Б. Є. Кваснюка. – К.: Фенікс, 2007, Т. 1: Економіка знань – модернізаційний проект України. – 2007 – Т. 1: Економіка знань – модернізаційний проект України. – 2007 – 544 с.

Тоффлер, Э. Третья волна [Текст] / Э. Тоффлер. – М.: АСТ, 2004. – 781 с.

Трайнёв В.А., Трайнёв И.В. Информационные коммуникационные педагогические технологии (обобщения и рекомендации): Учебное пособие [Текст] / В.А. Трайнёв, И.В. Трайнёв. – М.: Издательско-торговая корпорация "Дашков и К0", 2005. – 280 с.

Thomas, F. Nelson Laird George & Kuh D. Student experiences with information technology and their relationship to other aspects of student engagement [Text] / F. Thomas, Laird George Nelson & D. Kuh // Research in Higher Education. – 2005. – Vol. 46, Issue 2. – P. 211–216. DOI: 10.1007/s 11162-004-1600-y

Mudasiru Olalere, Yusuf Information and Communication Technology and Education: Analysing the Nigerian National Policy for Information Technology [Text] / Yusuf Mudasiru Olalere // International Education Journal. – 2005. – Vol. 6, Issue 3. – P. 316–321.

Salmon, Gilly *Flying not flapping: a strategic framework for e-learning and pedagogical innovation in higher education institutions* [Text] / Gilly Salmon // *Research in Learning Technology*. – 2005. – Vol. 13, Issue 3. – P. 201—218.

Buabeng-Andoh, Charles *Pentecost University College, Ghana Factors influencing teachers' adoption and integration of information and communication technology into teaching: A review of the literature* [Text] / Charles Buabeng-Andoh // *International Journal of Education and Development using Information and Communication Technology* (IJEDICT). – 2012. – Vol. 8, Issue . – P. 136—155.

Graham, Charles R., Woodfield, Wendy, Harrison, J. Buckley *A framework for institutional adoption and implementation of blended learning in higher education* [Text] / Charles R. Graham Wendy Woodfield J. Buckley Harrison // *The Internet and Higher Education*. – 2013. – Vol. 18. – P. 4—14.

Johnston, Bill, Webber, Sheila *Information Literacy in Higher Education: A review and case study* [Text] / Bill Johnston, Sheila Webber // *Studies in Higher Education*. – 2003. – Vol. 28, Issue 3. – P. 36—45.

Tkach Anatoliy¹

Dr hab., prof. PRz, Department of Economics, Rzeszow University of Technology I. Łukasiewicz

INSTITUTIONAL MEASUREMENT OF THE NEW ECONOMY AS AN INTEGRATED BASIS OF PUBLIC DEVELOPMENT

Introduction

The idea of analyzing the new economy is advanced through the prism of the institutional dimension, which acts as the integrative basis of social development. From the standpoint of the institutional approach, the energy security of national economies and the entire world economy, which is key to the development of the new economy, is being explored.

The thesis is advanced that the transition to a new energy paradigm includes the creation of a new national security strategy, its technical, technological, organizational and institutional content. It involves the development of a new system of ideas and ideas, the formation of a qualitatively new type of thinking, a profound updating of the methodology and conceptual apparatus of the science of energy-safe development.

Based on the research program of the new institutional economy, the author shows that the institutions of the energy market develop and monitor the implementation of such rules for players that can overcome possible failures, maintain stability and energy security. Some ideas of the authors of the report of the Roman Club (2017) on the need for transition to an alternative economy, the formation of a new worldview, in which a worthy place should take energy security.

---

¹ Dr hab Anatoliy Tkach, prof. PRz, Katedra Ekonomii, Wydział Zarządzania, Politechnika Rzeszowska im. Ignacego Łukasiewicza, al. Powstańców Warszawy 8, 35-959, Rzeszów, tel. +48 661 420 745; e-mail: tkach_aa@prz.edu.pl, ORCID 0000-0002-7207-117X